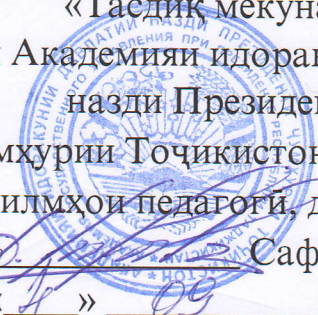

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Академияи идоракунии давлатии
назди Президенти

Ҷумҳурии Тоҷикистон, номзади
илмҳои педагогӣ, дотсент

Сафарзода Д.Ҷ.
«14» 09 2025 с.

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Ҳабибуллозода Қурбон Ҳабибулло дар мавзӯи «Ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва хусусиятҳои онҳо дар таҳкими плюрализми сиёсӣ (таҷрибаи Тоҷикистон)», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ пешниҳод шудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯйи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Диссертатсияи Ҳабибуллозода Қурбон Ҳабибулло ба яке аз масоили муҳими сиёсӣ иҷтимоӣ – нақш ва ҷойгоҳи ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва алоқамандии онҳо бо плюрализми сиёсӣ дар таҷрибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида шудааст. Диссертатсия дар мавзӯи «Ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва хусусиятҳои онҳо дар таҳкими плюрализми сиёсӣ (таҷрибаи Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ, мутобиқат менамояд.

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқ. Плюрализми сиёсӣ яке аз мафҳумҳои бисёр муҳим ва барҷастаи илмҳои сиёсӣ ба ҳисоб меравад, ки аз ҷониби муҳаққиқон маврид таҳлилу таҳқиқи зиёде қарор гирифтааст. Яке аз таъсиррасонтарин мафҳумҳо дар ин раванд, ниҳодҳои вобаста ба ҷомеаи шаҳрвандӣ ба шумор мераванд. Ҷойгоҳ ва нақши ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар ташаккули низомии сиёсии кишвар ва таҳкими иттиҳоду ҳамбастагии миллий ва рушду тавсеаи ҳамаҷонибаи ҷомеаи демократӣ ва ғайра бисёр аён ва ошкор мебошад. Плюрализми сиёсӣ ба маънои иштирок ва ҳузурӣ васеи ҳамаи гуруҳҳои сиёсӣ ва ғуноғунандешӣ дар раванди идораи сиёсии кишвар бо ҳадафи пешгирӣ аз монополияи сиёсӣ ва таъмини адолати иҷтимоӣ мебошад. Бо таваҷҷуҳ ба

аҳамияти мафҳуми плюрализми сиёсӣ ва ҷойгоҳи арзандаи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди идораи кишвар, таҳқиқу баррасии илмӣ онҳо мубрамият ва аҳамияти мавзӯи кори диссертатсиониро мушаххас менамоянд.

Яке аз вазифаҳои асосии ҷомеаи шаҳрвандӣ ин ба вучуд овардани ҳамкориҳои байни давлат ва шаҳрвандон аз тариқи муколамаи созанда мебошад. Пас аз ба анҷом расидани низоъҳои дохилӣ ва оғози раванди сулҳ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ниҳодҳои гуногун ҷиҳати барқарорсозӣ ва тақвияти сулҳу ваҳдати миллӣ изҳори вучуд карданд, ки дар даврони истиқлолият инъикоси гуногунандешӣ ва ташаккули плюрализми сиёсиро кафолат медиҳанд. Ҳамчунин, ҷомеаи шаҳрвандӣ талошҳои зиёдеро ҷиҳати ҷалби мардум дар раванди идораи кишвар анҷом доданд, ки бо кумаки ҷомеаи шаҳрвандӣ дар амалисозии арзишҳои демократӣ дар ҷомеа сахми худро гузоранд. Чунин сахмгузори ва таваҷҷуҳ ба нақшу ҷойгоҳи мардум ва эътирофи аҳамияи андешаҳои гуногуни ҷомеа ва нақши онҳо дар раванди идораи кишвар, мубрамият ва аҳамияти бисёр баланди илмӣ ва ҷойгоҳи арзандаи ҷомеаи шаҳрвандиро ҷиҳати таҳқиқи плюрализми сиёсӣ дар таҳқиқоти илмӣ бараъло ва ошкоро нишон медиҳад.

Ҳамчунин, ҷомеаи шаҳрвандӣ дар таҳқиқи плюрализми сиёсӣ ва амалисозии арзишҳои демократӣ, вазифаи муҳими дигаре низ дорад, ки мубрамияти таҳқиқоти илмиро дар ин бора ба маротиб афзоиш медиҳад. Тавре, ки гуфта шуд, ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ вучуди андешаҳои гуногунро дар раванди идораи кишвар ва демократӣ будани онҳоро кафолат медиҳад, аммо бояд таваҷҷуҳ дошт, ки мақсад ва мафҳуми ин сухан ба маънои рушду тавсеаи андешаҳои номатлуб ва зараровар ба давлату ҷомеа намебошад. Балки, мавҷуд будани гуногунандешӣ дар ҷомеа ба маънои хузури андешаҳои созанда ва сахмгузор дар раванди рушду инкишофи кишвар мебошад. Наמתавон гуфт, ки ба баҳонаи плюрализми сиёсӣ ҳар андешае, ки бихоҳад ҷомеаро ба самти ҳалокату нобудӣ ва ақибмондагии сиёсӣ иҷтимоӣ ҳаракат диҳад. Балки, гуногунандешӣ ва плюрализми сиёсӣ ба маънои хузуру ғайолияти ҳар андешае, ки битавонад давлату ҷомеаро ба самти ҳадафҳо ва арзишҳои муқаддаси худ

ҳаракат диҳад. Ҳамин масъала маҳз бояд аз ҷониби ҷомеаи шаҳрвандӣ мавриди назорат қарор гирифта, андешаҳои носолим аз раванди идораи кишвар канор гузошта шаванд ва роҳро барои ҳузури андешаҳои созанда ва таъсиргузор дар амалисозии плюрализми сиёсӣ ва арзишҳои демократӣ ҳамвор намояд.

Эҷоди фазои бозғайтимоии ҳамкорӣ миёни гуруҳҳои гуногуни иҷтимоӣ ва ниҳодҳои идораи кишвар аз асоситарин вазифаҳои ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ниҳодҳои ғайридавлатӣ ба шумор мераванд, ки дар самтҳои гуногун аз ҷумла, ҳуқуқи башар, тавсеа ва рушди иқтисодӣ, ҳифзи муҳити зист, инкишофи соҳаи маориф, баланд бардоштани сатҳи фаъолияти соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ ва ғайра ба раванди идораи кишвар кумак ва мусоидат меkunанд. Ба ҳамин ҷиҳат, таҳкими ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва сахми арзандаи он дар таҳқиқи плюрализми сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти арзанди илмӣ ва амалӣ дошта, амалисозии арзишҳои демократӣ ва таъмини сулҳу суботи сиёсиро дар ҷомеа кафолат медиҳад.

Дарачаи наwgонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Дар диссертатсияи Ҳабибуллозода Қ.Ҳ чанд масъала ҳамчун наwgариҳои илмии рисола ба назар мерасанд, ки он масоил ҳамзамон дар нуктаҳои, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд низ аз ҷониби диссертант мавриди ишора қарор гирифтаанд. Яке аз масъалаҳои наwgаронаи диссертатсияи мазкур, таваҷҷуҳи илмӣ ба заминаҳои назариявии пайдоиш ва рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ махсусан дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Ҳамчунин, баррасии плюрализми сиёсӣ ҳамчун роҳи ҳамкорӣ ва ҳамоҳанг шудан байни ниҳодҳои гуногуни ҷомеаи шаҳрвандӣ ва сохтори ҳокимият худ низ аз наwgариҳои илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ ба ҳисоб меравад. Яъне, эҷоди робитаи мустақиму бевосита ва барқарорсозии алоқамандӣ миёни ҷомеаи шаҳрвандӣ ва масъалаи плюрализми сиёсӣ роҳҳои наwero ҷиҳати ҳамкорию ҳамоҳангии бештари тамоми гуруҳҳои иҷтимоӣ бо давлат метавонад ба вуҷуд оварад.

Нуктаи муҳими наwgаронаи масъала он аст, ки агар ин алоқамандӣ ва эҷоди робитаи ҳамоҳанг миёни ҷомеаи шаҳрвандӣ ва сохтори ҳокимият ба дурустӣ

ичро шавад, риояти адолати иҷтимоӣ ва плюрализми сиёсӣ ва ҳамчунин амалишавии арзишҳои демократӣ дар ҷомеа кафолат дода мешавад.

Барҷаста нишон додан ва баланд бардоштани нақши ҷомеаи шахрвандӣ дар тамоми таҳаввулот ва дигаргуниҳои сиёсӣ иҷтимоӣ низ аз дигар масоили наоваронаи диссертатсия мебошад, ки метавонад дар раванди таҳия ва банақшагирии дурнамои фаъолияти давлату ҷомеа саҳми ҷиддӣ дошта бошад.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои илмӣ диссертатсия, аз дақиқ будани интихоби мавзӯ, вазифаву мақсадҳои гузошташудаи муаллиф, нағзониҳову методҳои мавриди истифодаи диссертатсия, дурустии маълумоти овардашудаи муаллиф ва ҳаҷми мутаносиби маводҳои илмӣ-таҳқиқотии рисола, инчунин коркарди натиҷаҳои таҳқиқот ва интишороти илмӣ, мақолаҳо ва маърузаҳои илмӣ диссертант ба даст меояд. Хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои амалии пешниҳоднамудаи муҳаққиқ, бар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои корҳои назариявӣ ва амалии диссертатсия пешниҳод мешаванд. Дар ҷараёни таҳқиқоти диссертатсионӣ методҳо ва усули илмӣ имрузаи соҳаи илмҳои сиёсатшиносӣ, ҷомеашиносӣ ва равандҳои сиёсӣ низ ҳамчун асосҳои методологӣ мавриди истифода мебошанд. Ба назари диссертант, дар ҷаҳони муосир таҳқиқоти илмиро бидуни методологияи муайян тасаввур намудан номумкин аст. Умуман, методҳои мавриди истифодаи диссертант, заминаҳои илмиро ҷиҳати таҳқиқу баррасии раванди ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ ва нақши арзандаи онҳо дар беҳтар шудани раванди идораи давлат дар мисоли Тоҷикистон фароҳам намуда, шеваҳои мухталифи иҷроиши масоили дурнамои сиёсӣ иҷтимоии мавзӯи мазкурро дар ояндаи таҳаввулоти ҷаҳони муосир аз ҷумла Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арсаҳои дохилию хориҷӣ пешниҳод менамояд.

Илова бар ин, натиҷаҳои илмӣ диссертатсия тавассути сарчашмаҳо ва ҳуҷҷатҳои илмӣ таҳлилшуда асоснок гардидаанд. Дар рисолаи пеши ру ҷиҳати таъйину асоснокгардонии мавзӯи кори илмӣ, беш аз 125 номгуӣ адабиёти илмӣ иттилоотии эътимоднок ва санадҳои миёёрию ҳуқуқии расмӣ ба сурати васеъ ва арзишманд баҳрабардорӣ шудааст.

Аҳамияти илмӣ-амалӣ, назариявӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии таҳқиқоти диссертатсионӣ. Диссертант Ҳабибуллозода Қ.Ҳ. хангоми омода намудани кори диссертатсионии хеш аз маводҳои мухталифи илмӣ-таҳқиқотӣ истифода намудааст. Таҳқиқоти илмие, ки дар кишвар вобаста ба масъалаҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва соҳми он дар раванди идораи давлат ва ҷомеа, хусусиятҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва алоқамандии он бо плюрализми сиёсӣ ва ғайра ба анҷом расидаанд, аз ҷониби муҳаққиқ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Ҳамчунин, маводҳои мухталифи илмӣ хориҷӣ барои баррасии назариявии масъала аз ҷониби диссертант истифода шудаанд. Барои тақвияти андешаҳо ва фарзияҳои илмӣ диссертатсия, муаллиф аз сарчашмаҳо ва таҳқиқоти анҷомшуда низ иқтибосҳои зиёде овардааст.

Муаллиф дар заминаи таҳлили маводҳои мухталиф кушидааст, ки асосҳои назариявӣю методологии пажӯҳиши раванди ташаккули ҷомеаи шаҳрвандиро мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор диҳад. Инчунин, вижагиҳо ва хусусиятҳои ниҳодҳои гуногуни ҷомеаи шаҳрвандӣ ва нақши меҳварию калидии онҳо дар амалисозии плюрализми сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Тоҷикистон ва дурнамои фаъолияти онҳо дар ояндаи кишвар мавриди омӯзиши илмӣ қарор додааст.

Баррасии натиҷаҳои илмӣ ва хулосаҳои бадастомада метавонанд дар ташаккули минбаъда ва соҳмгузори бехтари ниҳодҳои гуногуни ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди идораи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муфид бошанд. Бинобар ин, таҳқиқоти мазкур, пеш аз ҳама, дар шароити Тоҷикистон барои таҳқиқоти минбаъдаи масоили марбут ба ҷомеаи шаҳрвандӣ ва алоқамандии он бо амалисозии плюрализми сиёсӣ заминаи илмӣю назариявӣ ба шумор меравад. Инчунин, дар асоси таҳлилу баррасии концепсияҳои илмӣ зарурати коркарди самтҳои нав ва ояндаи нақши ҷомеаи шаҳрвандӣ дар ҷомеаи Тоҷикистон дар замони дигаргуншавии ҷаҳон нишон дода шудааст, ки барои асоснок намудани дурустии стратегияҳои давлатӣ ва сиёсатҳои иҷтимоии давлатӣ манфиатовар мебошад.

Хулосаҳои бадастомада ба ҳаллу фасли масъалаҳои алоқаманд бо соҳаи сиёсати иҷтимоӣ ва плюрализми сиёсӣ дар кишвар мусоидат намуда, ба сифати асоси назариявӣ барои гузаронидани таҳқиқотҳои минбаъдаи илмӣ, инчунин таҳияи ва татбиқи сиёсати давлатӣ ҷиҳати рушди фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ ва амалисозии плюрализми сиёсӣ хизмат мекунанд. Маводи кори диссертатсиониро зимни корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, гузаронидани ҷорабиниҳои давлатӣ, таҳияи курсҳо, дастурҳои таълимӣ, барномаҳо доир ба фанҳои муассисаҳои таҳсилоти олӣ, инчунин гузаронидани машғулиятҳо бо донишҷӯён ва аспирантон истифода бурдан мумкин аст.

Ҳабибуллозода Қ.Ҳ. дар раванди омода намудани диссертатсия аз методҳои мухталифи илмӣ ва усули гуногуни назариявӣю методологӣ истифода карда, объекти таҳқиқотро ҳамачониба баррасӣ намудааст. Муаллиф аз уҳдаи таҳлил ва натиҷагирии масалаҳои баррасишаванда ба хубӣ баромадааст, ки аз маҳорати илмӣ-таҳқиқотии вай дарак медиҳад.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, се боб, шаш зербоб, хулоса, пешниҳодҳои илмӣ ва рӯйхати адабиёти истифодашуда дар ҳаҷми 168 саҳифа иборат мебошад. Муаллиф дар муқаддима аҳамият ва мубрамияти кори илмӣ, мақсад ва вазифаҳо, дараҷаи омузиши мавзӯ ва ҷойгоҳи илмӣ диссертатсия, объекту предмет, фарзияҳо ва асосҳои назариявӣ ва илмӣ-таҳқиқотии рисола, методологияи, нағзониҳои илмӣ ва нуқтаҳои ба ҷимоя пешниҳодшударо ҷойгир намудааст.

Боби якуми рисола **“Асосҳои назариявӣ-методологияи таҳқиқи ҷомеаи шаҳрвандӣ ва плюрализми сиёсӣ”** ном дорад ва дорои ду зербоб мебошад.

Унвони зербоби якуми боби аввал, **“Асосҳои назариявии ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ ва хусусиятҳои он”** буда, ба таҳқиқи асосҳои илмию назариявӣ ва хусусиятҳои концептуалии масъалаи ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ бахшида шуда, дар он бештар ба омузишу таҳқиқи заминаҳои илмӣ ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҷойгоҳи муҳими он дар рушди равандҳои демократӣ пардохта шудааст. Ҳамчунин дар ин зербоб зимни баёни муҳимтарин хусусиятҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, саҳми онро дар ташаккули сиёсати ҷамъиятӣ ва

назорат бар фаъолиятҳои сохторҳои давлатӣ арзёбӣ намудааст. Дар идомаи ин зербоб, муаллиф назарияҳои гуногуни донишмандони мухталифи шарқу ғарби оламро дар боби мафҳум ва хусусиятҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ мавриди баррасии илмӣ қарор дода, вазифа ва нақши асосии ҷомеаи шаҳрвандиро қонуният ва нazorat бар иҷрои самараноки қонунҳо дар тамоми соҳаҳои раванди идораи давлат аз тариқи амалисозии плюрализми сиёсӣ ба ҳисоб меоварад.

Муаллиф дар зербоби дуюми боби аввал, ки тахти унвони **“Плюрализми сиёсӣ: моҳият ва хусусиятҳои он”** номгузори шудааст, плюрализми сиёсиро яке аз унсурҳои муҳими давлати демократӣ ва аз арзишҳои либерализм дар ҳаёти ҷамъиятӣ нишон дода, онро ба маънои эҳтиром ба ақидаҳои гуногун ва эътирофи манфиатҳои гуруҳҳои мухталифи ҷомеа аз ҷониби давлат медонад. Ба назари диссертант, тавре ки бар ҳамагон маълум аст, дар раванди идораи давлату ҷомеа мумкин аст илова бар афкори сохтори ҳоким бар ҷомеа, андешаҳо ва мавқеъҳои мухталифи дигаре низ мавҷуд бошанд, ки ҷиҳати беҳтар идора намудани давлату ҷомеа ғоиданок бошанд. Эътироф ва истифода аз он андешаҳо ва афкори гуногун дар раванди рушду инкишофи соҳаи давлатдорӣ худ ба маънои плюрализми сиёсӣ мебошад, ки на танҳо дар мақоми фикру андеша, балки дар ҷойгоҳи амалияи сиёсӣ низ бояд мавриди баҳрабардорӣ қарор гирад. Диссертант бар ин бовар аст, ки аз муҳимтарин хусусиятҳои плюрализми сиёсӣ он аст, ки масъалаи гуногунандешӣ дар раванди идораи давлат метавонад аз ҷониби ҳизбҳои сиёсӣ, ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, васоити ахбори омма, иттиҳодияҳо, ниҳодҳои ғайридавлатӣ ва ғайра ба сохтори ҳокимият пешниҳод гардад, ки дар сурати самаранок будани фаъолияти онҳо ҳатман аз ҷониби ҳокимият метавонад мавриди истифода қарор гирад.

Боби дуюми рисола **“Ташаккул ва инкишофи институти ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”** мебошад ва 2 зербоб иборат аст.

Зербоби якуми боби дуюм, ки **“Хусусиятҳои ташаккул ва рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ дар равандҳои сиёсии Тоҷикистон”** ном дорад, масъалаи ташаккул ва инкишофи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва хусусиятҳои асосии онро мавриди омузиш қарор дода, нақш ва ҷойгоҳи онро дар ташаккули

системаи сиёсии Тоҷикистон таҳлилу баррасӣ намудааст. Аз нигоҳи диссертант, ниҳодҳои давлатӣ дар ҷомеаи демократӣ дар ҳамбастагӣ ва ҳамкорӣ бо ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ қарор доранд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон раванди ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ аз омилҳои гуногуни таърихӣ, фарҳангӣ ва сиёсӣ сарчашма гирифта, нақш ва ҷойгоҳи муассири худро дар раванди пешрафти тамоми ҷанбаҳои ҳаёти сиёсӣ иҷтимоии кишвар гузоштааст. Ҳамчунин, аз тарафи дигар сохторҳои давлатӣ аз ҷумла ниҳодҳои қонунгузорӣ ва конститусионӣ низ тавонистаанд ба сифати муайянкунандаи ҷаҳорҷубаи фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ хизмат намоянд. Яъне, фаъолияти ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ниҳодҳои сохтори давлатӣ дар ҳамкорӣ ва ҳамоҳангӣ бо якдигар ба роҳ монда шуда, таъсири мутақобилро ба ҳамдигар мегузоранд.

Зербоби дуҷуми боби дуҷуми рисола “Мақоми институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар замони соҳибистиклолӣ” номгузорӣ шудааст. Дар ин зербоб ба баррасии сохторию институтсионалии ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таваҷҷуҳ шуда, нақш ва ҷойгоҳи он дар таҳкими сохтори давлатӣ ва системаи сиёсии демократии Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Муҳимтарин самтҳои афзалиятноки таъсири ҷомеаи шаҳрвандӣ бар раванди идораи давлат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон иборатанд аз, ташаккули ниҳодҳои демократӣ, рушди паҳлуҳои ҳуқуқбунёд будани давлат ва мустаҳкам гардонидани шуури сиёсӣ иҷтимоии шаҳрвандон. Аз нигоҳи диссертант, таҳқиқи илмӣ масоили мазкур имконият медиҳад, ки аҳамияти ҷомеаи шаҳрвандӣ ва нақши он дар раванди идораи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даври соҳибистиклолӣ ба таври дақиқ дарк гардида, таъсири он бар равандҳои сиёсӣ иҷтимоии кишвар дуруст мавриди таҳлил қарор гиранд. Ҳамчунин дар ин зербоб аз суҳанони Президенти кишвар Мухтарам Эмомалӣ Раҳмон перомунӣ таъсири ҷомеаи шаҳрвандӣ бар раванди идораи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ баҳру бурда шудааст, ки ҷомеаи шаҳрвандӣ ҳатто бар равандҳои ислоҳоти сохтории кишвар ва тақмили равандҳои қонунгузорӣ низ метавонад таъсиргузор бошад, ки ин масъала зарурати ҳамкорию ҳамоҳангии бештарро миёни ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ниҳодҳои давлатӣ собит менамояд.

Боби сеюми рисола, таҳти унвони **“Нақши институти ҷомеаи шаҳрвандӣ дар таҳкими принципи плюрализми сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”** номгузорӣ шуда, ду зербоб дорад.

Унвони зербоби якуми боби сеюм **“Фаъолияти институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди таъмини плюрализми сиёсӣ”** мебошад, ки масъалаҳои асосии фаъолияти ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди таъмини принципи плюрализми сиёсиро ҳамчун яке аз муҳимтарин вижагиҳои низоми демократӣ дар ҷомеаи Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор додааст. Ба назари диссертант, ҷомеаи шаҳрвандӣ метавонад ба таври мустақим дар ташкили бахсҳои сиёсӣ, раванди таълимуму тарбияти шаҳрвандон, тарвиҷи фарҳанги демократӣ, мубориза бо андешаҳои номатлуби терроризму ифротгароӣ ва ғайра саҳми арзандаи худро гузорад. Ҳамчунин, ин саҳм ва ҷойгоҳи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар давронҳои гузариш аз ҳолате ба ҳолати дигар метавонад таъсиргузортар бошад. Зеро, дар ҳолатҳои гузариш, баъзе тағйирот ва ислоҳоте пеш меоянд, ки агар дуруст ба роҳ монда шаванд, то асрҳо метавонанд ба ҷомеа ва давлат хидмат намоянд. Ба ҳамин ҷиҳат, таъсироти муҳиму калидии ниҳодҳои мухталифи ҷомеаи шаҳрвандӣ бо ҳамроҳию ҳамоҳангии дигар гуруҳҳои иҷтимоӣ ва ғайридавлатӣ дар равандҳои гуногуни гузариши ҷомеаи Тоҷикистон дар даврони соҳибистиклолӣ махсусан барпо намудани муколамаҳои сиёсӣ, ҳимояи ҳукуку манфиатҳои гуруҳҳои иҷтимоӣ ва ғайра ҷиҳати амалисозии давлати демократӣ, иҷрои дурусту саҳеҳи плюрализми сиёсӣ, баланд бардоштани сатҳи шуурнокии сиёсӣ иҷтимоӣ ва ҳукукии шаҳрвандон ва ғайра бидуни шак бисёр арзандаву қобили таваҷҷуҳ мебошад, ки наметавонад нодида гирифта шавад.

Зербоби дуюми боби сеюм **“Вазъият ва дурнамои фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди таҳкими принципи плюрализми сиёсӣ”** ном дорад. Нависанда дар ин зербоб баён намудааст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳолати инкишофи нав ба нав дар тамоми соҳаҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангӣ иҷтимоӣ қарор дошта, баррасии дурусти вазъияти ҳозираи он метавонад дурнамои беҳтареро барои оянда танзим намояд. Муҳимтарин мафҳуми мавриди назар дар танзими дурнамои сиёсии кишвар масъалаи амалисозии плюрализми

сиёсӣ дар раванди идораи кишвар ба ҳисоб меравад. Нақш ва ҷойгоҳи ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар танзими дурнамои сиёсии кишвар дар масоили гуногуне аз ҷумла, иштироки шаҳрвандон дар интихобот, саҳми мардум дар қабули қарорҳои сиёсии муҳим, ҳимояи ҳуқуқи манфиатҳои инсонҳо новобаста аз вимоҳҳои қавмию наҷодӣ ва фиркию эътиқодии онҳо ва ғайра ифода меёбад, ки албатта бо таҳлили дурусту саҳеҳи вазъияти имруза метавон ба ин саҳми арзанда даст ёфт. Албатта ба назари диссертант, танҳо баёни вазифаҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ наметавонад дар раванди ислоҳи масоили мазкур ба давлат кумаке расонад, балки ҳамзамон, масъалаи назорат бар иҷрои масоили мазкур низ мавриди таваҷҷуҳи ниҳодҳои гуногунӣ ҷомеаи шаҳрвандӣ низ бояд мавриди диққат бошад. Бинобар ин, дурнамои саҳми ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бар он устувор мегардад, ки таҳкими плюрализми сиёӣ ва эътирофи гуногунандеширо дар раванди идораи сиёсӣ иҷтимоии кишвар дар мадди аввали фаъолияти худ қарор диҳанд.

Хулосаи диссертатсия масоили муҳиме, ки дар раванди таҳқиқоти илмӣ ба даст омадаанд, баён мекунад. Ҳамчунин муаллиф чӣхати хубтару беҳтар ба роҳ мондани рушду инкишофи саҳми ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди амалисозии плюрализми сиёӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсия ва пешниҳодҳои худро баён намудаанд. Хулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда барои иҷроиши беҳтари паҳлуҳои амалии сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раванди ташаққули ҷомеаи шаҳрвандӣ ва саҳмгузории самараноки онҳо дар ҷомеа ва ҳалли мушкилоти онҳо бисёр муҳим арзёби гашта, дар рафти таҳқиқоти рисолаи илмӣ тартиб ва интизоми фикрию мантиқӣ ва хулосабарориҳои илмӣ таҳқиқотӣ нисбат ба дигар масъалаҳо афзалияти хосса пайдо намудаанд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Аз рӯи мавзӯи диссертатсия муаллиф як монография, 3 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр намудааст. Ғайр аз ин, натиҷаҳои асосии диссертатсия дар конференсияҳои илмӣ назариявӣ ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дар шакли маъруза пешниҳод гардидаанд, ки бо банди 35-и

Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Бояд зикр кард, ки диссертатсия дар баробари муваффақиятҳо аз баъзе камбудӣҳо низ ҳолӣ намебошад, ки чанд маврид аз онҳо иборатанд аз:

1. Муаллиф ба нақшу ҷойгоҳи ҷомеаи шаҳрвандӣ ва хусусиятҳои он дар таҳқиқоти худ ишораҳои зиёде намудааст, аммо бояд ҷаҳорҷуба ва сохтори мушаххасро ҷиҳати фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ муаррифӣ менамуд, то раванди назорат бар фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ бар асоси он ҷаҳорҷуба ва сохтор ба таври комил ва ба сурати амалӣ имконпазир гардад. Аз онҷо, ки ин масъала дар раванди таҳқиқоти илмӣ камтар мавриди таваҷҷуҳи муҳаққиқ қарор ёфтааст, ба ҳамин сабаб хубтар мебуд, ки масъалаи мазкурро дар таҳқиқоти худ бозбинӣ намояд. Яъне, муҳаққиқ бояд ба ин масъала аз назари илмӣ таваҷҷуҳ менамуд, ки ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди таҳқиқи плюрализми сиёсӣ ва амалисозии арзишҳои демократӣ набояд озодона раҳо шавад ва ба ҳоли худ гузошта шавад ва ҳатман бояд дар асоси ҷаҳорҷуба ва сохторҳои муайяни сиёсӣ иҷтимоӣ фаъолият намуда, нақш ва ҷойгоҳи худро дар ҷомеа амалӣ намояд.

2. Масъалаи дигаре, ки муҳаққиқ нисбати он дар таҳқиқоти худ бетаваҷҷуҳӣ намудааст, мушкилот ва осебҳои вазъияти имрузаи ҷомеаи шаҳрвандӣ мебошад, ки дар сурати дуруст ва илман таҳқиқ нашудани масъалаи мазкур, наметавон барои дурнамои ояндаи фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ пешниҳодҳои амалӣ ва воқеӣ ироа намуд. Яъне, беҳтар мебуд, ки муаллиф чанд маврид аз мушкилот ва эродҳои мавҷуд дар ҳолати имрузаи ҷомеаи шаҳрвандиро аз нигоҳи илмӣ мавриди таҳлил қарор медоданд, то ҷиҳати танзими беҳтари дурнамои фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандӣ дар оянда битавонанд ба тасмимҳои дуруст ва пешниҳодҳои илмӣ амалии мушаххас даст ёбанд.

3. Диссертант дар бораи нақши ҷомеаи шаҳрвандӣ ва хусусиятҳои он хуб андешаронӣ намудааст. Хуб мебуд, ки масъалаҳо ва ҳадафҳои афзалиятноки онро мушаххасан муайян менамуд.

4. Дар диссертатсия хуб мешуд, ки нақҳи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар рушду устувории Ҷумҳурии Тоҷикистон мушаххас нишон дода мешуд.

Эродҳои дар боло зикршуда аз арзиши илмӣ таҳқиқоти диссертатсия кам намекунад. Зеро, довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ тавонистааст дар доираи мақсад ва вазифаҳои таҳқиқоти худ амал намуда, масоили марбут ба онҳоро бо раванди илмӣ мантиқӣ, ба сурати комил мавриди таҳлили қарор диҳад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ. Диссертатсияи Ҳабибуллозода Қурбон Ҳабибулло дар мавзӯи «Ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва хусусиятҳои онҳо дар таҳкими плюрализми сиёсӣ (таҷрибаи Тоҷикистон)» таҳқиқоти пурра анҷомёфта маҳсуб гардида, ба талаботи бандҳои 31-33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо, ва технологияҳои сиёсӣ мебошад.

Тақризи мазкур дар маҷлиси кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 августи соли 2025, протоколи № 1 муҳокима ва тасдиқ шудааст.

Дар маҷлис 11 нафар иштирок намуданд. Натиҷаи овоздихӣ: «тарафдор» - 11 нафар, «муқобил» - нест, «бетараф» - нест.

Раиси ҷаласа:

Мудири кафедраи сиёсатшиносӣ ва
робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии
давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон,
номзади илмҳои сиёсӣ, дотсент

Музаффарзода Фазлиддин

Ташхисгар:

доктори илмҳои сиёсӣ (PhD), дотсент Абдулбосит С.

Котиби илмий ҷаласа:

номзади илмҳои сиёсӣ Расулзода Рухсора

Имзоҳои Музаффарзода Ф., Абдулбосит С. ва Расулзода Р.–ро тасдиқ
менамоям:

Сардори Раёсати кадрҳо, коргузори ва корҳои махсуси Академияи
идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Зоирхонзода Ф.З.

Суроғи муассисаи пешбар:

734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе,

н. Исмоили Сомонӣ, к. Саид Носир 33.

Тел.: (992-37) 224-89-45

E-mail: info@apa.tj